

บทบรรณาธิการ “เรา เขา และคนอื่นๆ”

ตั้งแต่ยุคที่นักร้องชายรุ่นใหญ่คนหนึ่ง เคยร้องวลีบทเพลงว่า “ไม่อยากจะรู้ว่าตัวเองเป็นใคร ไม่อยากจะรู้ว่าเคยรักใคร...” จนมาถึงนักร้องหญิงป๊อปร็อคมาดเซอร์ที่ขานเสียงขับร้องว่า “ฉันเป็นอะไรไม่รู้...” บทเพลงเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะแปลกแยก (alienation) ที่ปัจเจกบุคคลไม่อาจปรับตัวเข้ากับวิถีความเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่ได้เท่านั้น หากแต่อีกด้านหนึ่งก็บ่งนัยด้วยว่า ปัญหาการสื่อสารกับการทำความเข้าใจตัวตน (self) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา คำถามที่ว่า “เราคือใคร” “เราเหมือนและต่างจากเขาและคนอื่นๆ อย่างไร” และ “เขาและคนอื่นๆ ควรรับรู้เรากันอย่างไร” กลายมาเป็นข้อถกเถียงสำคัญในแวดวงสังคมศาสตร์และอีกหลากหลายศาสตร์แขนงวิชาไม่เว้นแม้แต่ในแวดวงสายสื่อสารศึกษาเช่นกัน วารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์* ฉบับปกสีหวานปานขนมชูครีมนี้ จึงเป็นความพยายามของนักเขียนหลายคนที่ต้องการชี้ให้เห็นถึงวิถีแห่งการเข้าใจความเป็น “เรา เขา และคนอื่นๆ” ในหลายบริบทของการสื่อสาร

เริ่มต้นจากมิติเรื่องความเป็น “เรา” นั้น ในระดับปัจเจกบุคคล พรณวดี ประยงค์ ได้เลือกกรณีสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์ก อันเป็นปริมณฑลแห่งโลกเสมือนจริงมาตั้งคำถามว่า “เรา” จะสร้าง “ตัวจริงเสียงจริง” หรือตัวตนที่ปรารถนาในพื้นที่แห่งความเสมือนจริงเยี่ยงนี้ได้อย่างไร ก่อนจะเขยิบมาที่การสื่อสารในระดับกว้างขึ้นในกรณีรายการสารคดีโทรทัศน์ของไทย พรชัย ฉันทวิเศษลักษณ์ กับ

ผลงานวิจัยที่สะท้อนให้เห็นว่า “เรา” หรือผู้ผลิตสารคดีของไทย กำลังรับรู้ความเป็นไปทางวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกันอย่างไร และอุณาโลม จันทรุ่งมณีกุล ที่ออกแบบงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดเวทีให้ “เรา” หรือ “คนใน” ชุมชนท่าเรือแหลมฉบังเฟสสาม จังหวัดชลบุรี ได้เข้าสู่ “สนามปฏิบัติการ” (field) ของภาพยนตร์สารคดีเชิงสังเกตการณ์ เพื่อจะต่อสู้ต่อรองและประกอบสร้างความหมายต่อความเปลี่ยนแปลงที่เถาเถาเข้ามาในชุมชนของตนอย่างไร

จากนั้น กับมิติเรื่องความเป็น “เขา” ก็เริ่มต้นด้วยบทความของอริสรา กำธรเจริญ ที่ฉายภาพปรากฏการณ์เมื่อสื่อโทรทัศน์ยุคดิจิทัลอันเป็นทรัพยากรสาธารณะ ได้กลายเป็นสิ่งที่สาธารณชนมอบหมายบทบาทให้ “เขา” ผู้เป็นองค์กรเกิดใหม่อย่าง กสทช. เข้ามาจัดการจัดสรรคลื่นแทน ความอยู่รอดและความสำเร็จจึงกลายเป็นคำถามหลักของอุตสาหกรรมสื่อโทรทัศน์บนความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ในขณะที่เดียวกับที่กำจร หลุยยะพงศ์ ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อ “เขา” ที่เป็นผู้ใหญ่ใช้สื่อภาพยนตร์ประกอบสร้างภาพตัวแทนของเด็กออกมา ภาพดังกล่าวจึงได้ก่อรูปนิยามความเป็นเด็กที่หลายหลากมากมาย จากเด็กกตัญญู เด็กมีปัญหา เด็กผู้เป็นเหยื่อ หรือแม้แต่เด็กผู้กล้าหาญ

หากย้อนกลับไปในวิถีการสื่อสารในสังคมประเพณีดั้งเดิมแล้ว ญาณิศา บุญประสิทธิ์ ได้สำรวจตรวจสอบสื่อนาฏศิลป์ ที่กำลังผ่านกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดและประเพณีแห่งการเลือกสรร (tradition of selection) โดยภาครัฐให้สื่อสารตัวตนกับ “เขา” หรือมองเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียนว่า อัตลักษณ์

แห่งนาฏศิลป์ไทยก็ต้องเปลี่ยนแปลงและปรับปรนกันไปเพียงไร เช่นเดียวกับในพื้นที่ของโลกเซลลูลอยด์นั้น สุชาดา พงษ์กิตติวิบูลย์ ได้วิเคราะห์เนื้อหาของสื่อสมัยใหม่ว่า “เขา” ที่เป็นผู้ผลิตสารของภาพยนตร์ จะถ่ายทำและถ่ายทอดภาพของสื่อการแสดงพื้นบ้านของไทยให้เจือไปด้วยกลิ่นอายแบบใดกัน

ปิดท้ายกับมิติของความเป็น “คนอื่น ๆ” เมื่อเฟซบุ๊กกลายเป็นพื้นที่สื่อใหม่ที่ทุกๆ ชาติในประชาคมอาเซียนได้มาสื่อสารเรื่องราวของกันและกัน มนต์ศักดิ์ชัยวีระเดช ได้ตอบคำถามให้เห็นว่า จากคนแปลกหน้าที่มาเขียนเล่าเรื่องราวในบริบทอาเซียน จะยังคงความเป็น “คนอื่น ๆ” เอาไว้ หรือจะเน้นการถักทอและขับเคลื่อนนาฏการกิจแห่งประชาคมอาเซียนหนึ่งเดียวร่วมกันกันแน่

ในสภาวะการณ์ที่การสื่อสารความแตกต่างของ “เรา เขา และคนอื่น ๆ” เป็นโจทย์หลักของนักวารสารศาสตร์และสื่อสารศึกษายุคปัจจุบัน ทุกตัวอักษรที่ร้อยเรียงอยู่ในวารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์* เล่มนี้ ก็คือความพยายามตอบโจทย์นั้นว่า ความแตกต่างดังกล่าวคงไม่จำเป็นต้องจบลงด้วยความแตกแยกเสมอไป หากแต่เป็นความแตกต่างที่เราจะดำรงอยู่กันบนความหลากหลายนั่นเอง

สมสุข หินวิมาน
บรรณาธิการ